

РОЗДІЛ 8. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.77(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.22>

ПРОБЛЕМИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Агеєнко А.В.,

аспірантка кафедри кримінального права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Агеєнко А.В. Проблеми об'єктивної сторони декларування недостовірної інформації.

Стаття присвячена дослідженню особливостей об'єктивної сторони декларування недостовірної інформації, що передбачено ст. 366² КК України. Прагнення стати членом Європейського Союзу протягом багатьох років було важливим пріоритетом для України, її урядів та громадян. Воно було основним мотивом демократичних змін протягом останнього десятиліття та рушійною силою низки ключових реформ, заснованих на європейських цінностях. 28 лютого 2022 року, через п'ять днів після того, як Росія розпочала повномасштабну неспровоковану та невиправдану агресію, Україна подала заявку на членство в Європейському Союзі. Процес вступу залишається заснованим на встановлених критеріях та умовах. Це дозволяє будь-якій країні, яка бере участь у цьому процесі, демонструвати прогрес на основі власних заслуг, але це також означає, що ефективність кроків на шляху до ЄС може бути скасована, якщо основні умови більше не виконуються [1]. Однією із основних вимог нашої держави це є боротьба з корупцією та мінімізація будь-яких корупційних ризиків. Тому детальне вивчення питання щодо декларування недостовірної інформації є надзвичайно важливим і на часі. У статті розглядаються особливості об'єктивної сторони, вказується на проблеми, які виникають при кваліфікації цього кримінального правопорушення. Установлено, що обов'язковою ознакою ст. 366² КК України є тільки суспільно-небезпечна дія. Додатково аргументовано, що склад декларування недостовірної інформації є формальним. Розглянута судова практика та проблеми кваліфікації цього складу кримінального правопорушення. У статті також здійснюється аналіз положень Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р., що стосується особливостей декларування.

Ключові слова: кримінальне право, кримінальна відповідальність, склад кримінального правопорушення, правопорушення, пов'язане з корупцією, декларування недостовірної інформації.

Aheienko A.V. Problems of the objective side of declared unreal information.

The article is devoted to the study of the peculiarities of the objective side of the declaration of unreliable information, which is provided for in Art. 366² of the Criminal Code of Ukraine. The aspiration to become a member of the European Union has been an important priority for Ukraine, its governments and citizens for many years. It has been the main driver of democratic change over the last decade and the driving force behind a number of key reforms based on European values. On February 28, 2022, five days after Russia launched a full-scale unprovoked and unjustified aggression, Ukraine applied for membership in the European Union. The admission process remains based on established criteria and conditions. This allows any country involved in the process to demonstrate progress on its own merits, but it also means that the effectiveness of steps towards the EU can be undone if key conditions are no longer met. One of the main requirements of our state is the fight against corruption and the minimization of any corruption risks. Therefore, a detailed study of the issue of declaring inaccurate information is extremely important and timely. The article examines the peculiarities of the objective side, points out the problems that arise in the qualification of this criminal offense. It was established that a mandatory feature of Art. 366² of the Criminal Code of Ukraine is only a socially

dangerous act. It is additionally argued that the composition of the declaration of unreliable information is formal. Jurisprudence and problems of qualification of this part of the criminal offense are considered. The article also analyzes the provisions of the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption» № 1700-VII dated 14.10.2014, which relates to the specifics of declaration.

Key words: criminal law, criminal responsibility, composition of a criminal offense, an offense related to corruption, declaring false information.

Постановка проблеми. Питання об'єктивної сторони – це частина великої проблеми вчення про склад кримінального правопорушення. Проблема має не тільки теоретичне, а й практичне значення, оскільки наявність у діях особи ознак певного складу кримінального правопорушення, передбаченого кримінальним законом, є єдиною підставою кримінальної відповідальності [2, с. 145]. Обов'язок державних службовців подавати достовірні декларації про майно у різних формах існує у багатьох демократичних правових порядках, а також це впливає з міжнародних зобов'язань України, пов'язаних із боротьбою з корупцією [3, с. 8]. Тому дослідження особливостей об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366² КК України має важливе значення.

Стан опрацювання цієї проблематики розкривається у працях таких вчених як, Н.О. Антонюк, І.Б. Газдайка-Василишин, Д.М. Міськів, М.І. Хавронюк, О.О. Дудорова та багато інших.

Метою статті є дослідження особливостей об'єктивної сторони декларування недостовірної інформації.

Виклад основного матеріалу. Кримінальне законодавство встановлює кримінальну відповідальність тільки за конкретні суспільно-небезпечні винні діяння (дію або бездіяльність), передбачені законом як кримінальні правопорушення (ч. 1 ст. 2, ч. 1 ст. 11 КК). Як і будь-який акт вольової поведінки людини, кримінальні правопорушення становить єдність його зовнішніх (об'єктивних) і внутрішніх (суб'єктивних) властивостей та ознак. Зовнішня сторона кримінального правопорушення утворює його об'єктивну сторону, а внутрішня – суб'єктивну. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення – це зовнішня сторона (зовнішнє вираження) кримінального правопорушення, що характеризується суспільно-небезпечним діянням (дією або бездіяльністю) суспільно-небезпечними наслідками, місцем, часом, обстановкою, способом, а також засобами вчинення кримінального правопорушення [4, с. 133, 134].

Кримінальні правопорушення з формальним складом – це такі кримінальні правопорушення, для об'єктивної сторони яких закон вимагає встановлення тільки діяння (дії чи бездіяльності). Наслідки цих кримінальних правопорушень хоча і можуть іноді наставати, але вони перебувають за межами складу кримінального правопорушення, не включаються до об'єктивної сторони складу як обов'язкова ознака і їх встановлення на кваліфікацію кримінального правопорушення не впливає [4, с. 150]. Зазначимо, що ст. 366² КК України є кримінальним правопорушенням з формальним складом. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення декларування недостовірної інформації визначається як умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб [5].

Як відомо, у загальному понятті складу злочину (так званий, загальний склад злочину) прийнято виділяти необхідні (обов'язкові) та факультативні (необов'язкові) ознаки відповідних його елементів. Звісно ж, що «набір» обов'язкових ознак повинен представляти таку їх сукупність, яка б свідчила про можливість визнати будь-яке правопорушення злочином. Інакше кажучи, обов'язкові ознаки – це той необхідний мінімум, без якого взагалі неможливе визнання делікту злочинним. Там, де відсутній мінімальний «набір» цих ознак, взагалі неможлива кримінальна відповідальність. У цьому правове значення самого виділення обов'язкових ознак у загальному понятті складу злочину [2, с. 146, 147]. Діяння завжди або безпосередньо вказується в диспозиції статті Особливої частини КК, або однозначно впливає з її змісту і, таким чином, завжди виступає обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Тому встановлення ознак такого діяння (дії чи бездіяльності) є обов'язковим у кожному кримінальному провадженні [4, с. 134]. При аналізі ст. 366² КК України та буквальному тлумаченню цієї норми, можна зробити висновок, що суспільно-небезпечний наслідок не передбачений як обов'язова ознака складу кримінального правопорушення, також відсутня вказівка і на інші факультативні ознаки об'єктивної сторони. Таким чином, об'єктивна сторона декларування недостовірної інформації виражена у формі дії.

Аналізуючи положення ст. 366² КК України, можна зробити висновок, що кримінальне правопорушення полягає саме в умисному внесенні суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей. Визначення поняття «недостовірних відомостей» ні у ЗУ «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р., ні у КК України не міститься. Проте у абз. 5 п. 15 Постанови Верховного суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27.02.2009 р. № 1 дається наступне визначення: недостовірною вважається інформація, яка не відповідає дійсності або викладена неправдиво, тобто містить відомості про події та явища, яких не існувало взагалі або які існували, але відомості про них не відповідають дійсності (неповні або перекручені) [6].

Зрозуміло, що диспозиція цієї статті є бланкетною, процес подання декларацій, і відповідно обсяг необхідної інформації визначається ЗУ «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р. та наказом Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження форми декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Порядку заповнення та подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» № 449/21 від 23.07.2021 р. (далі – Наказ). Так, відповідно до п. 1 ст. 2 Наказу 1) щорічна декларація – декларація, яка подається відповідно до частини першої статті 45 Закону (щороку), абзацу другого частини другої статті 45 Закону (після припинення діяльності (після звільнення)) у період з 00 годин 00 хвилин 01 січня до 00 годин 00 хвилин 01 квітня. Така декларація охоплює звітний рік (період з 01 січня до 31 грудня включно), що передує року, в якому подається декларація, та містить інформацію станом на 31 грудня звітного року. Законом можуть бути встановлені інші строки подання щорічної декларації. Суб'єкт декларування, поновлений на роботі за рішенням суду після завершення періоду декларування, до 01 квітня року, наступного за роком, у якому відбулося поновлення, подає щорічну декларацію за рік, у якому відбулось поновлення. Якщо така особа поновлена на роботі до завершення періоду декларування, щорічна декларація подається за минулий рік. Щорічна декларація за час вимушеного прогулу не подається. Якщо особа, яка припинила здійснення діяльності, до завершення визначеного Законом строку подання щорічної декларації знов починає здійснення діяльності, вона подає щорічну декларацію як особа, яка продовжує здійснювати діяльність. Щорічна декларація (після звільнення) у такому випадку не подається [7]. Зазначимо, що саме ці нормативно-правові документи визначають три види декларацій: 1) щорічну, 2) декларацію при звільненні та 3) декларацію кандидата на посаду. Щодо декларації на посаду, то погоджуємося із думкою В. Гордієнко, що декларація особи, яка претендує на заняття посади, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування – декларація, яку подають до призначення або обрання особи на посаду не містить об'єктивних ознак злочину, передбаченого ст. 366-1 ККУ через відсутність будь-якої суспільної небезпеки такого діяння. Оскільки в разі неподання такої декларації, ця особа просто не буде допущена до конкурсу [8, с. 212].

Щодо змісту декларацій, то вона чітко визначається ст. 46 ЗУ, яка регламентує інформацію, яка повинна зазначатися у декларації, наприклад об'єкти нерухомості, що належать суб'єкту декларування та членам його сім'ї на праві приватної власності, включаючи спільну власність, або знаходяться у них в оренді чи на іншому праві користування, незалежно від форми укладення правочину, внаслідок якого набуте таке право (п. 2 ч. 1), цінне рухоме майно, вартість якого перевищує 100 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року, що належить суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві приватної власності, у тому числі спільної власності, або перебуває в її володінні або користуванні незалежно від форми правочину, внаслідок якого набуте таке право п. 3 ч. 1) та інша чітко визначена інформація [9].

Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей – складання особою, яка за законом зобов'язана це робити, декларації, що містить відомості, які завідомо для особи, котра їх подає, не відповідають дійсності на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції. Недостовірною слід визнавати також відомості, яка подаються не в повному обсязі, з приховуванням певної інформації. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей, тягне кримінальну відповідальність у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму 1) від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб (ч. 1 ст. 366-2 КК України); 2) понад 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб (ч. 2 ст. 366-2 КК України) [10, с. 250, 251]. Також, як указано у висновку на Пропозиції Президента України до Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації

та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» з об'єктивної сторони кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-2 КК (як у чинній редакції, так і у редакції Закону), полягає у внесенні суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму, зазначену у ч.ч. 1 або 2 цієї статті. При цьому, відомості у декларації слід вважати недостовірними, якщо вони не відповідають дійсності (наприклад, вказана криптовалюта, якою особа насправді не володіє, занижена вартість об'єкта нерухомості тощо) [11].

На підтвердження нашої позиції наведемо матеріали судової практики. Так, у Вироку Коростишівського районного суду Житомирської області від 15 вересня 2022 р. вказується, що Особа_4, будучи суб'єктом декларування – депутатом Старосілецької сільської ради на якого поширюється дія ч. 1 та ч. 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції», діючи всупереч вимог законодавства, умисно, усвідомлюючи суспільно протиправний характер своїх дій, достовірно знаючи про встановлений ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» обов'язок та відповідно до п.п. 2, 3, 7 ч. 1 ст. 46 Закону «Про запобігання корупції» при заповненні декларації подав декларацію із завідомо недостовірними відомостями, при цьому не зазначив інформацію щодо частини нерухомого майна, яке перебувало у приватній власності: відомості про земельну ділянку, про житловий будинок, не вніс інформацію щодо частини рухомого майна, яке перебувало у приватній власності, не в повному обсязі вніс інформацію щодо майна, яке перебувало у власності, а саме у розділі 11 «Доходи, у тому числі подарунки», Таким чином, Особа_4, будучи депутатом Старосілецької сільської ради Коростишівського району Житомирської області, маючи статус суб'єкта декларування вчинив дії, що передбачено ст. 366² КК України [12].

У Вироку Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області від 16 січня 2023 року зазначається, що Особа_3, будучи депутатом Кам'янець-Подільської районної ради Хмельницької області та суб'єктом декларування, з метою приховання дійсної інформації щодо отриманих доходів вніс завідомо недостовірні відомості в окремі розділи декларації, а саме: у розділі 6 «Цінне рухоме майно - транспортні засоби» декларації Особа_3, порушуючи вимоги пункту 3 частини 1 статті 46 Закону України «Про запобігання корупції», не зазначив наявність та вартість напівпричіпу марки SCHMITZ, 1999 року випуску, на суму 70 400,00 грн.; у розділі 8 «Корпоративні права» декларації ОСОБА_3, порушуючи вимоги пункту 5 частини 1 статті 46 Закону України «Про запобігання корупції», не зазначив відомості про належні йому корпоративні права, які виражені у внеску до статутного фонду ТОВ «Науково-виробниче об'єднання «Грот» у розмірі 83,33% на суму 1 250 000,00 грн.; у розділі 12 «Грошові активи» декларації ОСОБА_3, порушуючи вимоги пункту 8 частини 1 статті 46 Закону України «Про запобігання корупції», не зазначив відомості про свій грошовий актив у вигляді коштів, розміщених на банківському рахунку № НОМЕР_2, відкритому в АТ КБ «ПриватБанк», на загальну суму 228 073,54 грн. Після цього, ОСОБА_3 23.03.2021 о 09.31 год. подав до інформаційно-телекомунікаційної системи «Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» щорічну декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за 2020 рік із завідомо недостовірними даними, яку підтвердив власним кваліфікованим електронним підписом (ЕЦП). Тобто, ОСОБА_3, будучи депутатом Кам'янець-Подільської районної ради Хмельницької області та будучи суб'єктом декларування, діючи умисно, з метою приховання дійсної інформації щодо отриманих доходів, при заповненні та поданні до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, щорічної декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за 2020 рік, у період з 13.35 год. 22.03.2021 по 09.31 год. 23.03.2021 вніс завідомо недостовірні відомості, які відрізняються від достовірних на загальну суму 1 548 483,54 грн., що перевищує 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на дату подання декларації [13]. Як бачимо, із матеріалів судових справ, чітко можна встановити, що саме внесення недостовірної інформації мало місце.

Висновки. Об'єктивна сторона декларування недостовірної інформації полягає в умисному внесенні суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей, тобто внесення інформації, яка не відповідає дійсності або викладена неправдиво, всупереч встановленому порядку ЗУ «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.

Список використаних джерел:

1. Рекомендації Європейської Комісії щодо статусу України на членство в ЄС. Інформація із сайту Представництва Європейського Союзу в Україні. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/рекомендації-європейської-комісії-щодо-статусу-україни-на-членство-в-єс_uk?s=232.
2. Бажанов М.И. О различных трактовках некоторых признаков объективной стороны преступления в науке уголовного права. *Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб.* Харків, 1999. Вип. 40. С. 145–155.
3. Спільний терміновий висновок Венеційської комісії та Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи щодо законопроекту «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» (№ 4651 від 27 січня 2021 року). URL: <https://rm.coe.int/cdl-pi-2021-010-e-1-ukr-4651/1680a2add9>.
4. Кримінальне право України: Загальна частина: *підручник* / В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін, В.І. Борисов та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, В.І. Борисова. – 6-те вид., перероб. і допов. – Харків: Право, 2020. 584 с.
5. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
6. Постанови Верховного суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27.02.2009 р. № 1 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text.
7. Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження форми декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Порядку заповнення та подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» № 449/21 від 23.07.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0987-21#Text>.
8. Гордієнко В. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого статтею 366-1 КК України «Декларування недостовірної інформації». *Вісник Львівського університету. Серія юридична*, 2020. Вип. 70. С. 210–217.
9. Закон України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
10. Кримінальне право України. Особлива частина: *навчальний посібник* / Попович О.В., Томаш Л.В., Латковський П.П., Бабій А.Ю. Чернівці, 2022. 319 с. С. 250, 251
11. Висновок на Пропозиції Президента України до Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» до реєстр. № 4651 від 27.01.2021 р.
12. Вирок Коростишівського районного суду Житомирської області від 15 вересня 2022 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106263025>.
13. Вирок Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області від 16 січня 2023 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108396831>.